Floraväktarna i Skåne Rapporterar

Strandflenört – en skånsk CR-art

Charlotte Wigermo & Kjell-Arne Olsson

Figur 1. Blommande strandflenört NV Tosterup kyrka 2012. Foto: Åke Svensson.

”… aldeles lik nodosa [flenört], men större med mycket tjock och bredt hinnvingad stjelk och blomskaft, korta och ganska breda bladstjelkar, ljusare bl:or. vexer vid åbräddar, i gropar etc. bör sökas i Skåne, helst som den ej är sällsynt i Danmark och norra Tyskland. ”

Så beskrev Nils Lilja strandflenört *Scrophularia umbrosa* i den första upplagan av *Skånes flora* 1838. Men det skulle ta många år innan den till sist hittades som en vild och till synes ursprunglig växt i Skåne och Sverige. Det var Torbjörn Tyler som fann arten i ett bäckdråg i en ängslövskog sommaren 2012. Torbjörn skriver (Tyler 2012):

”Det var den fjärde juni 2012 som jag för Lunds Botaniska Förenings återinventeringsprojekt Millora började inventera en ruta kring Tosterup mellan Ystad och Tomelilla. Planen var att gena mot cykeln och den hägrande matsäcken genom en på kartan tydlig bäckravin mellan slottet och Munka Tågarps gård. En liten väg korsar ravinen i dess övre del och blev den naturliga utgångspunkten. Men inte hade jag mer än hasat mig ned för den höga, med nässlor tätt bevuxna vägbanken, förrän jag möttes av en rugge av en stor och ståtlig växt som jag inte kände igen. Växten hade vid denna tidpunkt långt kvar till blomning, men var ändå nära nog manshög och gav ett väldigt frodigt intryck.”

Senare i augusti när växten blommade kunde det säkert konstateras att det var strandflenört, även om Torbjörn varit ganska säker från början.

Växtplatsen är alltså belägen i Tosterups socken och strandflenörten växte då spridd längs bäcken från vägen som korsar ravinen 850 meter NV Tostarp kyrka och cirka 600 meter nedströms tills bäcken försvinner ned i en kulvert under åkrarna. Totalt räknades då till 47 individ på denna sträcka.

Figur 2. Strandflenört blommade rikligt på ursprungslokalen i Tosterup 2012. Foto: Åke Svensson.

Figur 3. Ursprungslokalen för stranflenört vid bäcken i Tosterup 2012. Foto: Åke Svensson.

Hur och när strandflenörten hittat till lokalen kan man bara spekulera om, men beståndets storlek och utbredning antyder att den funnits här bra många år.

Några år senare, närmare bestämt den 23 augusti 2020, skulle jag (CWo) floraväkta skärblad *Falcaria vulgaris* i samma socken. Eftersom jag inte ville parkera bilen och gå vid en stor gård så testade jag att komma till kullarna norrifrån. Efter att ha genat över en åker kom jag till en ganska hög brant som sluttade ner mot en bäck. Men så här långt kommen var det ingen återvändo utan jag började hasa mig ner för de ca tre metrarna så försiktigt jag kunde. På slutet gick det dock fort och plötsligt stod jag, likt Torbjörn gjort 2012, mitt i bäcken i ett bestånd av en hög växt som jag först inte kände igen. Sedan insåg jag att det var mer strandflenört!

De växte utmed bäcken på en cirka 200 m lång sträcka och jag räknade till 37 plantor. Senare såg jag att Torbjörn hittat dem här redan året före men det hade jag missat helt.

Strandflenört är relativt spridd och tämligen allmän i Danmark och norra Tyskland och är inhemsk där. Den växer på fuktig näringsrik mark. I övriga delar av Norden saknas arten.

År	A. Tosterup kyrka, 850 m NV	B. Tosterup kyrka, 850 m NNV	C. Tosterup kyrka, 2,4 km NV
2012	47		
2014	35		
2016	4		
2017	5	13	
2019	-	-	11
2020	-	-	37
2022	0	0	39
2024	0	0	32

Tabell. Antalet exemplar av strandflenört på de tre lokalerna (A–C) i Tosterup 2012–2024.

I Sverige har det förekommit några enstaka tidigare fynd men då är den troligen inkommen som adventivväxt med jord och prydnadsväxter.

Strandflenört är endast uppgiven 1844–1846 från Billinge, vid Storkällebäcken (Lilja 1844 & ”An” i S; i Lilja 1870 omdöpt till ”trädgårdsbäcken”) samt 1840–1842 som ogräs i Botaniska trädgården i Lund (Lilja 1870). Förekomsten i Billinge tycks Lilja först ha uppfattat som spontan för att senare (1870) ange att den skulle varit ”inkommen med utländsk jord” även om biotopbeskrivningen fortfarande antyder en relativt naturlig miljö.

Under senare år har floraväktare letat både 2022 och 2024 och arten kan inte återfinnas på den ursprungliga lokalen. Biotopen ser bra ut med naken, dyig jord i sumpskog vid bäck, med stor häxört och blekbalsamin som följearter. Kraftledningsgatan som nämns 2017 finns inte kvar. Det är gott om vildsvin och hjortar i området. Kan det ha blivit alltför skuggigt i den täta skogen för arten?

På lokalen som hittades senare flyter Vallabäcken i en betesmark (C. på karta 1). Korna både betar och trampar ner strandflenört. Kraftiga stora exemplar hittades 2024 i de delar av bäcken där korna inte kommer åt att beta – i vass, kaveldun eller där träd fallit. Vissa plantor hade 20 stammar och var mycket grova och över 2 meter höga.

Strandflenört *Scrophularia umbrosa*

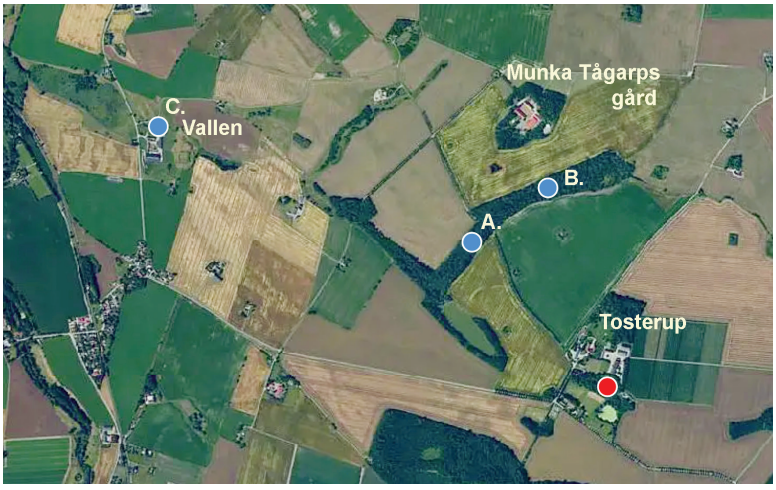
Beskrivning. Strandflenört är en flerårig, vanligen högväxt ört som kan bli drygt en meter hög. Stjälken är upprätt, kal och fyrkantig med breda vingkanter. Bladen sitter motsatta och är spetsigt äggrunda med sågad kant och något vingkantade bladskaft, bladbasen är kilformad till rundad. Strandflenört blommar från juni till september, blommorna är brunaktiga och sitter i tvåläppiga stora toppställda klasar. Kronan är grönaktig med en stor, brunröd överläpp. Blomman har fyra ståndare och ett kluvet staminodium. Blommans foderbladsflikar är trubbiga och tydligt hinnkantade. Frukten är en trubbig kapsel.

Strandflenört liknar vattenflenört (*S. auriculata*) som också den är en art som kan påträffas tillfälligt i vårt land. Den senare skiljs genom blad med brett kilformad till hjärtlik bas och helt, rundat staminodium. Den vanliga arten flenört (*S. nodosa*) har kantig stjälk utan vingkanter, foderflikar med mycket smala hinnkanter, samt spetsiga fruktkapslar.

Utbredning. Strandflenört förekommer tillfälligt i sydvästra Sverige, men har också påträffats i Mellansverige. Arten är inhemsk i Danmark där den växer på fuktig, näringsrik mark. Första fynduppgift är från Billinge, Skåne och publicerades i *Botaniska Notiser* 1844 (Nordstedt 1920).

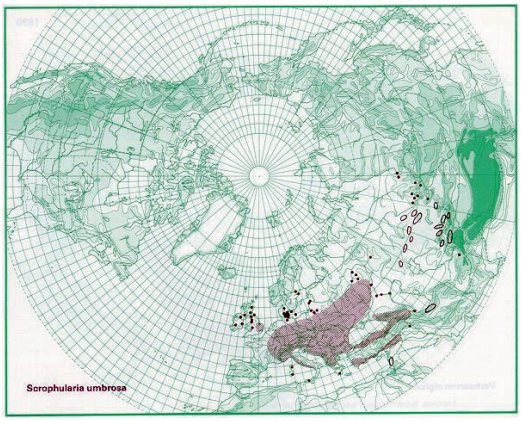
Etymologi. Artnamnet *umbrosa* kommer av latinets *umbra* (skugga) och betyder ”växer i skugga”.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A. L., 2007. *Den virtuella floran*.

Karta 1. Lokalerna (A–C enl. tabell) för strandflenört NV–NNV Tosterup kyrka (som är markerad med röd prick).

Strandflenört har idag en enda känd förekomst i landet där det noterades 32 plantor 2025 (C på karta 1). Det är således en av våra allra ovanliigaste växter och klassad som Akut hotad (CR) på vår nationella rödlista. På de två äldsta lokalerna (A och B på karta 1) har den inte gått att återfinna 2024–2025 trots att miljön i stort sett tycks oförändrad. De tre kända lokalerna är alla utmed samma lilla vattendrag, Vallabäcken, som delvis rinner i kulvertar under brukade åkrar. Strandflenörten har troligen spridits nedströms till förekomsten vid Vallen. Även här är den starkt hotad, inte minst av betande boskap. Drygt 500 meter västerut mynnar bäcken i Nybroån. Kommande år vore det av stor vikt att söka efter strandflenört, både vid de gamla förekomsterna men även utmed andra delar av bäcken där den inte är nedgrävd.

Karta 2. Världsutbredningen för strandflenört enligt Hultén & Fries (1986).

Figur 4. Strandflenört på Själland 2005. OBS den grova, vingade stjälken. Foto: Charlotte Wigermo.

Litteratur

Anderberg, A. & Anderberg, A.-L. 2017. *Den virtuella floran.*

Artportalen, ArtDatabanken.

Botanikportalen; https://botanikportalen.se/home

Hultén, E. (†) & Fries, M. 1986. *Atlas of North European vascular plants north of the Tropic of Cancer.* Koeltz Scientific Books, Königstein.

Lilja, N. 1838. *Skånes flora*. Berlingska boktr., Lund.

Lilja, N. 1870. *Skånes flora, innefattande Skånes vilda och odlade växter. Ny omarbetad upplaga*. L. J. Hiertas förlag, Stockholm.

SLU Artdatabanken 2020, Rödlistade arter i Sverige 2020. SLU, Uppsala..

SLU Artdatabanken 2026. *Artfakta: strandflenört* (*Scrophularia umbrosa*).

Tyler, T., Olsson, K.-A., Johansson, H. & Sonesson, M. (red.) 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning.* Lunds Botaniska Förening, Lund.

Tyler, T. 2012. Liljas önskan i uppfyllelse: strandflenört funnen i Skåne. *Svensk Bot. Tidskr. 106*: 292–294.